

7. Овчаренко В. П. Ліквідаційний відділ з відокремлення церкви від держави Наркомату юстиції УСРР: історія утворення та діяльності. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 2. С. 92-99.
8. Конституція Української Соціалістическої Советської Республіки. Утв. Всеукраїнським съездом Советов на засіданні 10 марта 1919 года и принятая в окончательной редакции Центральным Исполнительным Комитетом на засіданні 14 марта 1919 г. Харьков: Всеукр. изд., 1920. 14с.
9. ЦДАВО України. Фонд 5. Опис 3. Справа 1174. Арк. 1 – 3.
10. Скрипчук В.П. Участь органів ДПУ Харківщини в проведенні кампанії з конфіскації церковних цінностей 1922р. *Чорноморський літопис*. 2016. Вип. 11. С. 114-120.
11. ДАХО Ф. Р-203.Оп.1 Спр.887. арк.26.
12. ДАХО. Ф. П-1 Оп.1 Спр.715 арк.22-26/
13. Волосник Ю. Наступ радянської влади на релігійні конфесії та переслідування духовенства на Харківщині (кінець 1920-х – початок 1930-х рр.). *Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна Серія «Історія»*. Вип. 58.
14. ДАХО, ф.Р-408, оп.8, спр.1913 б.арк.6-8.
15. ДАХО, ф.Р-408, оп.8, спр.1913 б.арк.17-18.

УДК 719(477.53-25)

*Роман Сітарчук,
Алла Юрченко
(м. Полтава)*

ПОЛТАВСЬКІ ОСЕРЕДКИ ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У повідомленні йдеться про заснування церковно-археологічного музею і сховища при Полтавській єпархії з метою збереження історичної національної спадщини, пам'яток старовини Полтавщини.

Ключові слова: *єпархія, музей, пам'ятка, Полтавщина, сховище.*

Відомо, що охорона історико-культурної спадщини поступово була зосереджена в наукових товариствах, починаючи ще з другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Саме тоді було засновано низку церковно-археологічних музеїв і давньосховищ, у тісному зв'язку з якими діяли церковно-історичні товариства при єпархіях і духовних школах. Дослідження історії церковних й інших музеїв, створених зусиллями церковно-історичних товариств, давньосховищ того часу актуально, оскільки знайомство з цією історією є однією з важливих складових залучення до історичної національної спадщини [2, с. 66].

Пам'ятки старовини Полтавщини, зокрема культові, стали об'єктом уваги наукових товариств, громадськості й окремих колекціонерів ще в ХІХ ст. Проблеми збереження та охорони цих пам'яток неодноразово піднімалися в публікаціях на сторінках «Киевской старины», «Полтавских епархиальных ведомостей», «Археологической летописи южной Руси». Інформацію про них збирали й аналізували Полтавський губернський статистичний комітет (1835 р.), Товариство любителів дослідження Полтавської губернії (1899 р.), Полтавська губернська вчена архівна комісія (1903 р.), Полтавське товариство любителів витончених мистецтв (1910–1918 рр.) й інші.

До таких, що на початку ХХ ст. були найбільш активними не лише на Полтавщині, в Україні загалом, але і в усій колишній Російській імперії, відносять Полтавський церковний історико-археологічний комітет (далі – ПЦІАК). Коли в 1903 р. полтавські любителі й поціновувачі старовини організували Полтавський вчений археологічний комітет, вони невдовзі по тому відчували потребу створення поряд із ним і спеціального церковно-археологічного товариства [2, с. 36–37].

Полтавський церковний історико-археологічний комітет був створений за ініціативою єпископа Полтавського та Переяславського Іоанна (І. Смирнова). Він зацікавився місцевою церковною старовиною ще в 1904 р., коли прибув до архієрейської кафедри Полтавської духовної семінарії, і вже тоді висловлював думку про необхідність відкриття в Полтаві церковного давньосховища. Як відзначав пізніше у звіті про діяльність комітету його діловод В. Пархоменко, владика Іоанн зумів об'єднати до початку 1906 р. під своїм началом невеликий гурток осіб, які цікавилися церковною археологією. Саме В. Пархоменку, викладачеві церковної історії в духовній семінарії в Полтаві, дійсному члену імператорського Санкт-Петербурзького археологічного інституту єпископ доручив скласти проект правил церковного історико-археологічного комітету.

Проект комітету, а також інші питання, що стосувалися його відкриття, були обговорені на спеціальній нараді 21 червня (тут і далі дати подаються за ст.ст.) 1906 р. Крім єпископа Іоанна, в нараді брали участь І. Ольшевський –

єпархіальний спостерігач церковних шкіл, О. Мальцев – директор місцевої психіатричної лікарні, викладачі семінарії Н. Орлов, В. Пархоменко й особистий секретар єпархіального архієрея А. Житецький. Учасники наради підготували клопотання до Св. Синоду про відкриття в Полтаві закладу, який спеціально займався б предметами церковної старовини. Таке рішення було схвалене у жовтні 1906 р. [2, с. 38].

На початку ХХ ст. на території України у складі Російської імперії нараховувалося понад 10 подібних церковних музеїв. Створюючи своє зібрання, Полтавське єпархіальне давньосховище, як й інші подібні заклади, до певної міри запозичувало досвід храмових і монастирських ризниць, в яких крім давніх або старовинних посуду, одягу, інших предметів, зберігалися також цінні документи і книги [2, с. 60].

Не очікуючи, поки буде отримано повідомлення із Синоду, ініціатори створення комітету розіслали по єпархії запрошення надавати предмети церковної старовини для майбутнього давньосховища. Тому вже на перших засіданнях комітету священник В. Трипольський представив присутнім чимало оригінальних зібраних предметів. Уже впродовж першого року діяльності комітету на збереження до давньосховища надійшло 287 предметів із церков Полтавської єпархії, 365 речей було зібрано в церквах членами комітету, 79 предметів старовини були подаровані приватними особами. Поступово було вирішене питання щодо переведення з місцевого земського Природничо-історичного музею наявних там предметів церковної старовини [1, с. 22].

На другому засіданні комітету, яке відбулося 9 листопада 1906 р., його члени вирішили виготовити й вести особливу книгу для записів і стислого описання предметів сховища. 16 листопада того ж року визнали необхідність придбати для комітету книги, які б містили вказівки, потрібні для визначення речей, що надходили до колекцій [1, № 3]. Складался перелік надісланих предметів із указанням місця звідки вони надійшли, імен осіб, які надали їх і, якщо було можливо встановити, часу, до котрого відносився той чи інший

предмет. Кожен із експонатів супроводжувався «плакатом» із позначенням номеру, місця і дати надходження [2, с. 48–50].

Отже, проводилася атрибуція експонатів церковного музею, запрошувалися компетентні особи для огляду і визначення історико-археологічної цінності надісланих речей [1, № 2]. Також було вжито заходів для того, щоб особлива увага приділялася виявленню писемних пам'яток старовини при церквах, визначенню культурно-історичної цінності і збереженню цих предметів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Білан Н.В. Участь кадетів Петровського Полтавського кадетського корпусу у створенні експозиції музею на Шведській Могилі. Полтава, 2012. URL:<http://histpol.pl.ua/ru/petrovskij-poltavskij-kadetskij-korpus/vospitanniki-ppkk-korpus-ne-okonchili?id=8162> 262 с.

2. Пархоменко В.А. Доклад члена-делопроизводителя о командировке на Черниговский Археологический Съезд. *Труды Полтавского церковного историко-археологического комитета. Выпуск второй*. Полтава, 1908. с. 36–37,38, 48-50, 66.

УДК 322:271.2-523.4-044.237(477)«1940/1950»

*Вікторія Сергієнко
(м. Полтава)*

ЗАКРИТТЯ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х – 1950-Х РР.: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті проаналізовано окремі аспекти державно-конфесійних відносин другої половини 1940-х – 1950-х рр. Основний акцент зосереджений на одному з пріоритетних напрямків регулювання державно-церковних відносин радянської держави, що полягав в обмеженні діяльності православних монастирів та скороченні їх мережі.

Ключові слова: *монастир, черниця, ченець, священник, державна політика.*

Одним з напрямів розгортання масової антирелігійної кампанії, спрямованої на обмеження впливу релігійних установ на почуття вірян, було нищення чернечих обителей. Державна політика щодо монастирських обителей виявилася очікувано суперечливою. Так, головним документом, що регулював питання монастирського життя в Україні у перші повоєнні роки стала постанова РНК СРСР № 2137-546 с від 22 серпня 1945 р. «Про питання щодо православної церкви і монастирів». Її зміст можна охарактеризувати як